

ГЕОРГИ ЕФРЕМОВ, АКАДЕМИК

 Господине Ефремов, Вие сте иницијатор, основач, координатор и раководител на Истражувачкиот центар за генетско инженерство и биотехнологија при МАНУ. Што претставува овој Центар и каква е моментната состојба со него?

ЕФРЕМОВ: Истражувачкиот центар за генетско инженерство и биотехнологија (ИЦГИБ) е основан со одлука на Собранието на МАНУ во 1986 г. како научна единица на Одделението за биолошки и медицински науки на МАНУ. Основна цел на Центарот е унапредување на научните сознанија во областа на молекуларната биологија, генетското инженерство и биотехнологијата преку научни истражувања, организација и учество во постдипломски студии по молекуларна биологија и генетско инженерство, организација на едукативно-практични курсеви, едукација на специјалисти по медицинска генетика и клиничка биохемија и вршење софистицирани лабораториски анализи за потребите на македонското здравство и пошироко. Во состав на Центарот функционира Националната референтна лабораторија за хемоглобинопати, основана во 1970 г. Од 1995 г. оваа лабораторија се здоби со статус на Интернационална референтна лабораторија за хемоглобинопати и Интернационален информативен центар за хемоглобин. Од 1998 г. ИЦГИБ е координатор на постдипломските студии по молекуларна биологија и генетско инженерство, организирани од Универзитетот "Св. Кирил и Методиј".

Центарот располага со сопствена библиотека, која редовно добива околу 25 меѓународни научни списанија од областа на молекуларната биологија и биотехнологија, биохемијата, хематологијата, медицинската генетика и сродните научни дисциплини. Во него работат 5 соработници со научни звања. Ангажирани се уште 5 факултетско образовани лица, договорно вработени од сопствени средства на Центарот. Престојуваат и по 1-2 биохемичара на 6-8-месечна специјализација по медицинска генетика и клиничка биохемија и 2-3 научни кадри од Македонија или странство за изработка на магистерски или докторски тези.

Веќе 20 години во ИЦГИБ се изработени 25 научно-истражувачки проекти, главно, финансирани од меѓународни институции. Научните проекти ја изучуваа епидемиологијата и молекуларната основа на најчестите вродени болести кај населението во РМ, републиките и покраините на поранешна Југославија, познавањето на експресијата на хуманите глобински гени, фармаколошка терапија на Лепоре хемоглобинопатијата, молекуларните основи на канцерот на дебелото црево, микроделеции на Y хромозомот кај инфертилни мажи, ДНК маркери на Y хромозомот кај населението во РМ... Како меѓународна референтна лабораторија за изучување на вродените слабокрвности, научните соработници во Центарот ја изучуваа структурата на хемоглобинот кај стотици пациенти од триесеттина земји, при што кај повеќе од 100 несродни случаи утврдивме дека причината за вродената слабокрвност било присуството на абнормален хемоглобин или една од бројните видови мутации во глобинските гени, кои се причина за вродената слабокрвност позната како таласемија. Од 2001 г. ИЦГИБ го подготвува и го издава меѓународното научно списание "Balkan Journal of Medical Genetics".

Академик Георги Ефремов е роден во Кратово. Завршува Ветеринарен факултет во Загреб, специјализира во Белград на Институтот за физиологија и биохемија, по што станува и доктор по ветеринарни науки. Следуваат постдокторски студии во Норвешка и во САД. Покрај функцијата раководител на Истражувачкиот центар за генетско инженерство и биотехнологија при МАНУ, од 1987 г. Ефремов е и визитинг професор на неколку светски универзитети. Во 45-годишното работно искуство, тој е една од водечките личности на науката во нашава земја. Станува збор за личност од светско-историско значење.

ИМАМ НЕПОДНОС КОН КРАТЕ

Разговорот го водеше:
Милева ЛАЗОВА

A photograph of an elderly man with grey hair, wearing a light brown suit, a white shirt, and a striped tie. He is sitting in a black leather office chair at a wooden desk. Behind him is a large bookshelf filled with books. Some visible book titles include 'FIZIOLOGIJA', 'GENES', and 'HISTOLOGY AND CELLULAR BIOLOGY'. On the desk in front of him are several magazines, including one with a red cover and a crescent moon. The text 'ЛИВА АВЕРЗНОСТ' and 'НКАТА ФИРОМ' is overlaid at the bottom of the image in a bold, white, outlined font.

ЛИВА АВЕРЗНОСТ
НКАТА ФИРОМ

Центарот беше овластен претставник "focal point" за РМ на Меѓународниот центар за генетско инженерство и биотехнологија, Трст-Италија, 1994-1998 г. Тој е дел од Европската мрежа за контрола на квалитетот на иследувањата при молекуларната карактеризација на најчестите наследни болести, како и на Интернационалната мрежа за утврдување на квалитетот (точноста) на спроведените анализи во судската медицина. Од 2006 г. Центарот е седиштето на Мрежата за комуникации на научните институции во областа на молекуларната биологија и генетското инженерство од земјите на Југоисточна Европа. Од 2007 г. тој е акредитирана лабораторија во Европа за анализа на генетски модификувана храна/организми.

 Повеќе од 40 години главен научен интерес Ви е изучувањето на структурата, функцијата, синтезата и експресијата на анималните хемоглобини, на нормалните и абнормалните хумани хемоглобини. Зошто сте сконцентрирани на ова?

ЕФРЕМОВ: Интересот за изучување на анималните, потоа на хуманите нормални и абнормални хемоглобини, е повеќе-причински. Дипломирав на Ветеринарниот факултет во Загреб во 1956 г. и бидејќи се одлучив да продолжам со едукацијата, докторската тема мораше да биде од областа на ветеринарната медицина. На почетокот на 60-тите години, во биологијата најмногу внимание му се посветуваше на изучувањето на хемоглобинот. Во 1949 г. беше откриен првиот абнормален хемоглобин кај луѓето, познат како хемоглобин С, одговорен за наследната слабокрвност, позната како анемија на српестите клетки. Во развојот и постигнувањата на молекуларната биологија хемоглобинот претставуваше природен модел за познавањата на структурата, биосинтезата, генетската контрола и експресијата на протениите. Се одлучив да работам на познавањето на структурата, биосинтезата и генетската контрола на анималните хемоглобини, за кои при крајот на 50-тите и на почетокот на 60-тите години многу малку се знаеше, отколку за хуманите хемоглобини. Во 1963 г. докторирав на Универзитетот во Белград на познавањето на феталните и адултните хемоглобини кај домашни животни. По докторскиот труд заминав на постдокторски студии на Ветеринарниот факултет во Осло, каде продолжив со изучувањата на анималните хемоглобини и каде го открив првиот абнормален хемоглобин кај домашни животни. При нивното истражување морав да ги следам научните постигнувања во познавањето на хуманите хемоглобини и директно да се вклучам во изучувањата на

нормалните и абнормалните хумани хемоглобини. Следејќи го проблемот на абнормалните хумани хемоглобини констатирав дека вродената слабокрвност кај луѓето, позната како таласемија или Кулиева анемија, е последица на "грешки" во создавањето на хемоглобинот, односно дека тој не се создава или се создава во недоволно количество. Во тоа време на Клиниката за детски болести беа регистрирани повеќе од 50-тина деца со Кулиева анемија. Педијатрите, но и јас, бевме заинтересирани за изучувањето на Кулиевата анемија. Од 1965 до 1979 г. бев научен соработник на оваа Клиника.

Денес, 50 години откако се вклучив во изучувањето на хуманите и анималните хемоглобини, се чувствувам среќен што мој животен научен интерес бил хемоглобинот преку кој сознав бројни аспекти од биологијата...

 Каково е Вашето искуство сублимирано по бројни престои како визитинг професор на повеќе странски универзитети или како истражувач во најреферентните национални институти и лаборатории?

ЕФРЕМОВ: Минативе 45 години бев визитинг професор на повеќе универзитети, повеќе пати престојував во САД на Медицинскиот факултет во Аугуста; Калифорнскиот институт за технологија, Пасадена; Институтот за болести на бубрези при Националниот институт за здравство, Бетезда; Емери болницата во Атланта; Медицинскиот факултет во Триполи, Либија, Медицинскиот факултет во Кувајт, Националниот институт за научни истражувања, Хавана, Куба итн. Тоа беше од заедничка корист, за мене и за домаќинот.

 Професоре Ефремов, имате голем број трудови и научни соопштенија. Колку тие Ваши записи се следени од светската, но и од домашната научна јавност?

ЕФРЕМОВ: Досега имам објавено повеќе од 460 научни трудови, од кои околу 250 во меѓународни научни списанија. Автор/коавтор сум на 25 монографии/книги на англиски/српско-хрватски и бугарски јазик и 8 монографии на македонски. Резултатите од научната работа се презентирани со повеќе од 160 орални презентации или постери на повеќе од 80 меѓународни конгреси и симпозиуми и 20 труда на 10 национални научни собири. Трудовите и научните соопштенија се следат со интерес во светската научна јавност, бидејќи сепарати од моите публикации се барани со бројни картички. Моите научни достигнувања со соработниците се цитираат во многу монографии и учебници во областа на хематологијата, протениската хемија, генетиката и молекуларната биологија. Според податоците од Министерството за образование и наука, од 2006 г. сум најмногу цитирираниот научник од РМ.

 На Ваша иницијатива и менторство асистенти од ИЦГИБ докторирале во Холандија, Хрватска и Бугарија. Настојувате да едуцирате што е можно повеќе стручен кадар. Со каков кадар располагаме во областа која ја покривате?

ЕФРЕМОВ: Една од базичните цели на ИЦГИБ е едукација на млади научници преку истражувања. Веќе 20 години бројни млади научници се едуцираат за молекуларна биологија и за техниките на генетското инженерство и биотехнологијата. Седум помлади асистенти добија 1-2-годишни стипендии за обука и специјализација во САД и во Велика Британија. Во ИЦГИБ беа изработени 15 докторски тези, а 3 од нив одбранети на Универзитетот во Мاستрихт, 3 на Универзитетот во Софија, 1 на Универзитетот во Белград, 2 на Универзитетот во Загреб, и 6 на нашиот Универзитет. Истовремено, 2 магистерски тези беа одбранети на Универзитетот во Загреб, и 27 на скопскиот Универзитет. Две децении многу научници од странство нè

посетија. ИЦГИБ е едукативна единица на Универзитетот во Скопје за постдипломски студии во областа на молекуларната биологија и генетското инженерство. Теоретските и практичните курсеви во овие дисциплини се одржуваа за студенти од Медицински, Природно-математички, Технолошки, Фармацевтски, Ветеринарен, Земјоделски и Електротехнички факултет. Вработените во ИЦГИБ се вклучени во едукацијата и обуката на клинички биохемичари и специјализанти по медицинска генетика на Универзитетот во Скопје.

ИЦГИБ организираше 5 меѓународни едукативни курсеви од областа на генетското инженерство, организирани и спонзорирани во име на Федерацијата на европските биохемиски друштва (ФЕБС), Меѓународниот центар за генетско инженерство и биотехнологија - Трст и УНЕСКО. На едукативните курсеви учествуваа повеќе од 120 млади истражувачи од 22 земји. Гледано во целина, Македонија има едуциран кадар за работа во областа на молекуларната биологија и генетското инженерство. Од досега едуцираниот научен кадар четворица заминаа во Австралија, Нов Зеланд, САД и Холандија, а повеќе од 10 заминаа во јавни или приватни наставно-научни или здравствени институции во РМ.

 Лабораторијата на ИЦГИБ е опремена со потребната апаратура. За кои анализи е подготвена?

ЕФРЕМОВ: Научно-истражувачката дејност почна во 60-тите години, со најелементарна рутинска опрема и без стручна и научна литература, а денес институцијата со која раководам располага со современа истражувачка опрема во вредност од 1,5 милион долари и со огромна стручно-научна литература, набавена во најголем дел од средства наменети за научно-истражувачки проекти, финансирани од странски владини институции. Во период од 40 години успеав да обезбедам странски средства за финансирање на научно-истражувачки проекти во висина од околу 3,5 милиони долари, од кои се издвојувани средства за набавка на истражувачка опрема, едукација на млади научни кадри и литература.

Денес, Центарот е најопремената научна институција во РМ. Опредметата е наменета за истражувања во областа на протеинската биохемија, молекуларната биологија и генетското инженерство, односно за истражување на протеини и нуклеински киселини. Опредметата ја користиме и за изработка на лабораториски анализи за потребите на здравствените институции во РМ и пошироко.

Финансиските средства за работа на Центарот се обезбедуваат од научни проекти финансирани од меѓународни из-

вори, од Фондот на МАНУ и од апликативната дејност на Центарот, значи од лабораториските анализи кои ги изработува за потребите на здравствените институции и судовите.

 Неодамна имавте недоразбирање со Фондот за здравствено осигурување околу изготвувањето на анализите за ХПВ детекција и типизација...

ЕФРЕМОВ: ИЦГИБ изработуваше, а и сега прави лабораториски анализи за потребите на Клиничкиот центар во Скопје и на медицинските центри во РМ, а пред неколку години и лабораториски услуги по упати на приватни здравствени установи. Во лабораториите се прават 30-тина анализи кои, со минимални исклучоци, не се изведуваат во други лаборатории во РМ. Во Центарот се работат анализи врз чија база се поставува молекуларна дијагноза на болести. Фондот за здравство го прекина договорот за соработка со МАНУ на 5 јуни, со образложение дека МАНУ не е здравствена установа, а Фондот, согласно неговите одлуки, склучува договори единствено со здравствени установи. Ке си дозволам да дадам мои видувања за правната служба на Фондот. Правникот/ците во Фондот не прават разлика меѓу поимот здравствена установа и здравствена услуга. Нашиот Закон за здравство дозволува образовните и научните институции од областа на здравството да можат да остваруваат здравствена дејност. Но, Фондот ја игнорира оваа одредба од Законот, бидејќи на тој начин се ослободува од плаќање на лабораториските анализи, оставајќи го лекарот да поставува дијагноза без лабораториски наод. Доволно е да спомнам дека откако Фондот го прекина договорот со нас, бројот на анализите е намален на 10 отсто, што значи дека само 10 проценти од пациентите се во состојба да ја платат лабораториската анализа, иако според Законот за здравство, како здравствени осигуреници, имаат право на бесплатни анализи.

 Има сознанија дека во последно време е зголемено барањето за докажување на татковство по пат на анализа на ДНК...

ЕФРЕМОВ: ИЦГИБ е прва институција во поранешна Југославија и РМ која почна да ги користи техниките на генетското инженерство (ДНК методите) во судската медицина, односно во докажување татковство и докажување потекло на биолошки материјал (потекло на крвни дамки, влакна, сперма итн.). Првото барање за докажување татковство со анализа на ДНК е направено во 1985 г. Оттогаш, а по барање на локалните су-

дови или индивидуално, направени се над 100 одредувања на татковство. Во 1997 г. и 1998 г. успешно партиципиравме во 4 проверки на Интернационалната мрежа за проверка на квалитет.

 Дали во објавената публикација за ИЦГИБ опфативте што му недостасува на Центарот?

ЕФРЕМОВ: Годинава МАНУ слави 40 години од основањето, а ИЦГИБ 20 години од постоењето. Во таа чест подготвив публикација која, во резимирана форма, ги прикажува научните постигнувања на Центарот, како и неговата едукативна и апликативна дејност. Публикацијата е објавена на македонски и на англиски јазик. Оценета е со висока оценка од членовите на МАНУ и од бројни научници од странство.

 Бевте и министер за наука на РМ. Што ќе одбележите од тоа време?

ЕФРЕМОВ: Министер за наука бев во првата Влада по осамостојувањето на РМ, од 20.3.1991 до 5.9.1992 г. Ја прифатив поканата, бидејќи сметав дека можам да постигнам резултати во областа на науката. Ќе спомнам некои: создавање законски и други претпоставки за развој на науката; создавање услови во формирање научни кадри со продолжување на програмите за создавање научен подмладок. По овој основ Министерството додели средства за стипендирање и плати на 275 кандидати; изврши измени во критериумите за набавка на научно-истражувачка опрема и странска научна литература; обезбеди мерки за поттикнување на издавачката дејност со целосно покривање на печатарските трошоци на изданијата на институтите од областа на националните дисциплини и изданијата на МАНУ; обезбеди средства за одржување бројни научни собири, средства за студиски престои во странство на 145 научни работници, средства за учество на меѓународни научни собири на 244 научни работници; националните институти станаа директни корисници на средствата на републичкиот Буџет, изработи Предлог-закон за високото образование и наука, се воведо анонимна рецензија на предлог-проектите и завршните извештаи финансирани од Министерството за наука итн. Во функција на меѓународното признавање на РМ, но и за презентација на нашата наука во светот, Министерството за наука даде посебен придонес, при што се обратив до меѓународната научна заедница, до околу 800 поединци и институции, изнесувајќи ги аргументите за

македонскиот државен суверенитет и национален идентитет. Подготвив и две публикации: за науката во Македонија и за евалуација на резултатите од 20-годишнината од соработката со САД. "Науката во Македонија" ("Science in Macedonia") е прва публикација кај нас, во која на синтетичен и кондензиран начин е идентификувана македонската наука. Таа ги идентификува научните институции во РМ. Кога сме кај нашата наука, би сакал да изјавам дека таа никогаш немала полош третман, никогаш не била полоша, како што е тоа случај во последните 5 години. Неопходно е да се формира Министерство за наука.

 Бевте и амбасадор на РМ во НР Кина... Зошто по повлекувањето од функцијата амбасадор МНР не Ви побара извештај за амбасадорската работа?

ЕФРЕМОВ: На предлог од Владата бев именуван од претседателот на РМ за амбасадор во НР Кина, каде заминав на 31.3.2002 г. и поради здравствени причини побарав предвремено повлекување, така што останав до крајот на ноември 2004 г. На должноста амбасадор стапив по заладувањето на односите, поточно со времено прекинување на дипломатските односи по неопростливата грешка со признавањето на Тајван. Додека престојував во Пекинг се прошири и збогати соработката на политички план. Билатералните односи меѓу двете земји се карактеризираа со висок степен на пријателство и разбирање и јасно изразен интерес за нивно натамошно проширување и продлабочување. Значаен политички настан во билатералните односи меѓу двете земји беше одбележувањето на 10-годишнината од воспоставувањето на дипломатските односи со НР Кина, организирано од МНР на НР Кина, Кинеската асоцијација за пријателство со странски земји и Амбасадата на РМ во Пекинг. По овој повод беше објавен напис на 10 стр. со текст и фотографии за РМ во престижното кинеско списание "World Affairs Pictorial". Кон крајот на 2003 г. излезе од печат публикацијата за кинеско-македонските односи на кинески, македонски и англиски јазик. Со прекинување на дипломатските односи и нивното повторно воспоставување, временскиот вакуум најмногу се одрази на изградбата на ХЕЦ "Козјак". Додека бев во Пекинг, Амбасадата активно учествував во преговорите меѓу ЕСМ и новиот кинески изведувач на изградбата на ХЕЦ "Козјак", во изработката и потпишувањето на Анекс договорот. Амбасадата посредуваше при потпишувањето на Протоколот за соработка меѓу ЕСМ и кинеската фирма CWE, во кој е изразен интересот на CWE во реализација на проектот "Интегралното уредување на реката Вардар". За време на вршење на функцијата амбасадор остварив бројни средби со претставници на политичкиот и јавниот живот во НР Кина; по мое барање остварив средба со заменик-министерот за земјоделство, на која предложив потпишување на спогодба за соработка на министерствата за земјоделство... Остварив средба со претседателот на Кинеската академија за традиционална кинеска медицина заради реализација на спогодба во областа на здравството; покренав иницијатива за потпишување на протокол за научно-стручна соработка меѓу Медицинскиот факултет во Скопје и Кинеската академија за медицински науки во Пекинг; учествував во реализацијата на доделената економска помош за РМ со испорачување на 2.000 компјутери. Остварив и позначајни активности на полето на културата. На Вашето прашање зошто МНР не ми побара извештај за амбасадорската работа ќе мора да Ве упатам за одговор кај тогашниот министер за МНР, госпоѓа Митрева.

 Пред 6-7 години бевте прв човек на МАНУ. Сè уште е во сеќавање Вашата изјава за размена на население на територијата на РМ. Од каде произлезе таа идеја и каков е Вашиот денешен став?

ЕФРЕМОВ: Морам да ве коригирам. Не дадов изјава за размена на население на територијата на РМ. Реков дека би требало да се размисли за раздружување, за прекин на заедничкиот живот со Албанците доколку продолжи теророт на ОНА врз македонскиот народ. Како што е познато, неочекувано, крајно ирационално и неомислено, на 30.5.2001 г. во "Вечер" беше објавен написот "Доброволна размена на територии и население меѓу Македонија и Албанија". Истиот ден, Извршниот одбор на МАНУ се обрати до јавноста со следното соопштение: "Во врска со написот 'Доброволна размена на територии и население меѓу Македонија и Албанија', објавен во весникот 'Вечер' од 30 мај оваа година, МАНУ ја известува јавноста дека како институција, во рамките на Центарот за стратески истражувања, веќе подолго време подготвува документ за актуелните состојби во меѓуетничките односи и перспективите на Македонија. Таков работен материјал беше предмет на разгледување и на неодамнешниот Консултативен состанок на Собранието на МАНУ. По опширната дискусија беше формирана комисија што треба да ги сублимира искажувањата и да предложи текст што ќе биде одново претставен пред општото Собрание и потоа објавен за јавноста. Во предложениот работен материјал и во дискусијата на консултативниот состанок на Собранието во никаков контекст и ниту во една дискусија не беше изнесен таков или сличен предлог како што е пласиран во јавноста".

На 31.5.2001 г. до редакциите на пишаните и електронски медиуми беше упатено следното Соопштение од Кабинетот на претседателот на МАНУ: "Во врска со вчерашната прес-конференција на Извршниот одбор на Претседателството на МАНУ би сакал да истакнам дека на јавноста од страна на некои медиуми и политичари беа презентирани бројни шпекулации, инсинуации и крајно некоректни интерпретации. На прес-конференцијата јасно беше кажано дека некои академици неформално разговарале за бројни опции за мирно решавање на кризата, при што е спомната и идејата за размена на територии која претходно од други субјекти беше презентирана во јавноста. Истовремено, беше пренесена и личната оценка на членовите на Извршниот одбор на Претседателството дека тоа не е најдоброто решение.

Спротивно на тврдењата на некои медиуми, истакнав дека немам сознанија дали некои академици на оваа тема разговарале со наши државници. Со ова сакам да ги демантирам сите шпекулации дека оваа идеја е произлезена и поддржана од страна на МАНУ и на нејзиниот претседател".

На 1.6. 2001 г. се обратив со следната содржина до македонската јавност преку МТВ: "Чувствувам потреба за јавно обраќање до македонската јавност, бидејќи и покрај соопштението на Извршниот одбор на Претседателството на МАНУ и соопштението на Кабинетот на претседателот на Академијата, во јавноста продолжуваат невестинити интерпретации и напади на моите ставови и на ставовите на МАНУ...". "Со изрази на длабоко жалење, нагласувам дека бев шокиран од текстот во весникот 'Вечер' и дека ниту еден член на Академијата, ниту јас, како нејзин претседател, не стоиме зад таквиот текст ниту, пак, зад било какви исцртувања на какви и да било карти за поделба на Македонија".

"Загрижени за состојбата на РМ, членовите на МАНУ, како и сите граѓани на РМ, размислувале и размислуваат за можните решенија кои би ги задоволиле следниве три приоритетни прашања. Мирно решавање на кризата во Македонија; зачувување на македонскиот национален идентитет и на територијалниот интегритет на државата и решавање на правата на малцинствата според европските стандарди и интеграција на нашата држава во Европа".

На вонредната седница на Собранието на Академијата, одржана на 11.6.2001 г. последен пат во својство на претседател, се обратив до Собранието на МАНУ и до јавноста, при што реков: "Потполно се согласувам со мислењето на поголемиот дел од нашата јавност, идејата за 'доброволна размена на територии и население меѓу Македонија и Албанија' е неприфатлива, нецивилизирана и спротивна на принципите на современите граѓански општества. Поради тоа, на средбата

со претставници на медиумите одржана по овој повод, јасно го искажав моето мислење дека треба да се анализираат сите можни идеи и предлози за разрешување на меѓуетничките конфликти во РМ, вклучувајќи ја и идејата за раздружување - за прекин на соживотот, но дека предлогот во 'Вечер' не е најсоодветно решение. Меѓутоа, во ситуација кога секојдневно гинат наши граѓани, кога ескалира вооружената агресија на нашата држава, на илјадници и илјадници граѓани на Македонија, кога од принуда ги напуштаат своите родни огништа, и кога на повидок сè уште не се гледа разрешница на кризата, оценив дека највисоката интелектуална институција во државата не смее да се ограда или спротивстави на дебатата која конечно почна да се отвора во јавноста за можните опции за решавање на конфликтот. Сметав дека од една отворена и широка дебата може да произлезе остварливо и општо прифатливо решение кое долгорочно ќе гарантира мир, зачувување на македонскиот национален идентитет и држава, и перспектива за европска интеграција и економски просперитет. Во прилог на ова беше и мојата иницијатива и поддршка за формирање на Центарот за стратески истражувања, кој критички ќе ја анализира состојбата во која се наоѓаме, ќе направи реални проценки за иднината и ќе промовира широка и отворена расправа од која ќе произлезат стратешките цели на РМ во идните децении.

Дали би потпишале документ на кој стои ФИРОМ?

ЕФРЕМОВ: Никога! Меѓутоа, прво би сакал да дадам мал коментар. Меѓу бројните неповторливи, уникатни гафови направени од најодговорните луѓе на нашата држава по осамостојувањето, беше и зачленувањето во ОН со провизорното име ПЈРМ (ФИРОМ). Смешно, зарем не? Согласноста за такво име даваат само површни луѓе, луѓе со плиток ум. Имам неподнослива аверзност кон кратенката ФИРОМ. Бидејќи остварувам богата меѓународна комуникација, се случува да ми се обратат и со името ФИРОМ. Се разбира, веднаш реагирам и во тоа успевам. Нашите универзитети, нашата национална академија на науките и уметностите, интелектуалците, културните работници, спортистите итн. не сторија доволно да се спречи користењето на ФИРОМ надвор од институциите на ОН. Лани еден научник требаше да организира меѓународен научен собир. Во известувањето, се разбира, напишано на англиски јазик, за одржување на собирот стоеше дека тој ќе се одржи во Македонската академија на науките и уметностите на Поранешната Југословенска Република Македонија. Се разбира, му се јавив на претседателот на МАНУ и побарав да преземе потребни мерки. Епилогот од "гафот" беше наместо собирот да биде во МАНУ тој се одржа на Скопски саем. "Прекрасно" зарем, не?